

Steden en vrijheden

Voor het begrip *stad* bestaat geen pasklare definitie. De Belgische historicus Raymond van Uytven geeft er niettemin een werkbare omschrijving van, al past die vooral op plaatsen van enige omvang. Volgens hem is de stad een nederzetting met centrale functies, en daaraan dankt ze de veelomvattende en fijnvertakte sociaal-economische structuur, een relatief dichte bevolking en geconcentreerde bebouwing. Mede daardoor verschilt ze qua uiterlijk nogal met haar agrarische omgeving, terwijl ook de mentaliteit een totaal andere is. Hoe talrijker en weidser de centrale functies zijn, des te belangrijker wordt de stad. In de middeleeuwen hebben steden bovendien een speciale juridische status. Door de verkregen privileges komt de stad los te staan van het omringende platteland en van het daar toegepaste *landrecht*. Het stadsgebied vormt voortaan een eigen rechtskring met

een eigen wetgeving, rechtspraak en bestuur. Deze juridische status staat los van de vraag of een stad al dan niet met muren, poorten en grachten is omgeven. Daarbij gaat het louter om verdediging tegen mogelijke aanvallen.

Binnen het hertogdom Brabant zijn tot de dertiende eeuw de meeste steden in het zuiden te vinden. Ten noorden van Antwerpen hebben dan alleen Bergen op Zoom, Breda en 's-Hertogenbosch die status. Alle drie hebben ze toegang tot goed vaarwater en juist het ontbreken daarvan in de rest van Noord-Brabant remt tot dan toe verdere verstedelijking af.

Vooraf om zijn machtsbasis in het noorden van zijn hertogdom te verstevigen, onder andere als tegenwicht tegen de graven van Gelre, sticht Hendrik I van Brabant een aantal nieuwe steden en geeft hij aan bestaande dorpen stadsrechten of vrijheidsrechten. Zo ontstaat omstreeks 1213 Oisterwijk en veranderen

BENEDEN
Het kwartier Maasland van de Meierij van 's-Hertogenbosch op een kaart van Nicolaas Visscher (1690)

INZET
De omgrachte vrijheid Oss in 1747

De os van Oss sierde het wapen van het kwartier Maasland

vóór 1233 Eindhoven, Helmond en Sint-Oedenrode van dorpen in stadjes.

Het mes snijdt daarbij aan twee kanten. In Oisterwijk en in Sint-Oedenrode hebben de kwartierschouten hun thuisbasis, wat in het voordeel van de hertog is. En hij krijgt er een aantal trouwe onderdanen bij. Zij op hun beurt profiteren via hun nieuwe privileges, onder andere marktrechten en tolrechten, van de snelle ontwikkelingen in de landbouw. Toch blijven de meeste nieuwe steden beperkt qua omvang en centrale functies, en verliezen enkele na 1400 de status van stad weer. Wat overblijft, is de betiteling 'libertas' of 'vrijheid', als aanduiding voor de aparte juridische status.

In de tweede helft van de dertiende en in de veertiende eeuw komen er in het noordoosten van Brabant enkele nieuwe stadjes bij. Voor een deel gaat het om stichtingen door kleinere heren, die zich in dit grensgebied van de kemphanen Brabant en Gelre prima kunnen handhaven. Zo wordt de Land-van-Cuijkse stad Grave al in 1279 genoemd en is in 1357 Megen in het bezit van zijn privileges. Verder krijgt de nietige nederzetting aan de Maas bij het kasteel van Walraven van Valkenburg, Ravenstein, stadsrechten (1380).

Ook de Brabantse hertogen zijn op dit vlak actief gebleven. Nog steeds gaat het om de versterking van hun gezag, nu speciaal in de grensgebieden met Holland en Gelre, waar het meermalen tot oorlog komt. In 1303 ontvangen de inwoners van Waalwijk een aantal privileges van Leuven en Den Bosch. En in 1399 mag Oss zich expliciet 'stad en vest' noemen en profiteren van enkele voorrechten die aan het stadsrecht van 's-Hertogenbosch zijn ontleend.

Drapeniers en marktkooplui

In hoofdstuk 8 zagen we Oss even na 1300 de eerste stapjes zetten op het pad naar een regionale centrumfunctie. Het betrof toen de waterstaat. In de veertiende eeuw ging dit proces stapje voor stapje verder: economisch, militair, en tenslotte juridisch. Het charter van 1399 was gedeeltelijk een bevestiging achteraf van dit proces.

Omstreeks het midden van de veertiende eeuw, kort na de beruchte pestepidemie van 1346, maakt Oss op economisch gebied een interessante ontwikkeling door.

Is de datum van het Osse stadsrecht wel juist?

De Waals-Belgische historicus Willy Steurs, die als een groot kenner van de middeleeuwse steden en vrijheden van het hertogdom Brabant mag worden beschouwd, heeft over Oss enkele prikkelende beweringen gedaan. Eén ervan verdient speciale aandacht, omdat het gaat om de datering van de stadsrechten.

In een studie over de oorsprong van de Bossche Meierij schrijft Steurs dat Oss al in de dertiende eeuw deze privileges kan hebben verkregen, als nieuwe stad. Als mogelijke motieven van de hertog noemt hij de beheersing van de weg van Grave naar 's-Hertogenbosch en het veiligstellen van het bestuur van het kwartier Maasland.

Steurs' argumentatie concentreert zich vooral op een oorkonde van 6 januari 1304, waarbij hertog Jan II de pachters van zijn vazal Gerlach van 's-Hertogenbosch, ridder, vrijstelt van een aantal belastingen en diensten. Curieus is dat deze pachters allemaal wonen in de buurt van een plaats die beschikt over stads- of vrijheidsrechten. Wel verliezen zij de genoemde vrijstellingen, wanneer zij zich elders vestigen. Volgens Steurs wordt daar bedoeld: wanneer zij zich vestigen in de naburige stad of vrijheid en daar dus andere voorrechten zullen genieten. De volgens Steurs bedoelde plaatsen zijn: 's-Hertogenbosch, Eindhoven, Oisterwijk en Sint-Oedenrode, maar ook Hilvarenbeek, Oirschot en .. Oss. Van alle zeven is bekend dat ze op een goed moment inderdaad de status van stad of vrijheid verkregen.

Op grond van het bovenstaande veronderstelt Steurs dat Oss op 6 januari 1304 al stadsrechten had. Zijn bewijsvoering lijkt aan de magere kant, temeer omdat de overige vindplaatsen in de bronnen dateren van na 1340. Dat doet niets af aan de positie die Oss in het eerste kwart van de veertiende eeuw al had bereikt. Het was toen geen doorsnee-dorp meer.

Het dorp is dan een lakenhal rijk. Zo'n gebouw, waarin linnen stoffen worden gekeurd en verhandeld, vooronderstelt de aanwezigheid van enige textielnijverheid ter plaatse en in de directe omgeving. Denk aan vormen van huisnijverheid en aan zogenoemde drapeniers, die de grondstoffen distribueren en de halffabrikaten en eindproducten weer bij de thuiswerkers ophalen. Deze drapeniers werken blijkbaar vanuit Oss. Deze centrumfunctie wordt versterkt door de toekenning van het recht om wekelijks een markt te houden. Hoewel de datum van deze toekenning totnogtoe niet is aangevallen, betaalt Oss ruimschoots vóór 1380 voor het marktrecht al een jaarlijks bedrag aan geld of cijns. De boerenbevolking uit het Maasland oriënteert zich dus meer en meer op Oss, ook doordat het dorp halfweg de eeuw al een wind- en een oliemolen rijk is.

- De onlangs gerestaureerde restanten van het eens zo trotse kasteel van Oijen.
- Oorkonde van de schepenen van Oss uit 1349 waarin sprake is van een boerderij bij de gement in Berghem
- Oss en Osserschajik (Scheyck) met omgeving op een kaart van de Meierij, uitgegeven door Willem Jansz. Blaeu in 1644.

Bij dat alles mogen we ons geen overdreven voorstelling maken van de grootte en de bevolkingsomvang van Oss. Het jaar 1374 is het eerste jaar met gegevens daarover, omdat toen in het gehele hertogdom een telling plaatsvond van de belastbare inwoners van steden en dorpen. De armlastige personen, die mogelijk 20 tot 40% van de bevolking uitmaakten, zijn dus niet in het totaal opgenomen. In Oss blijken in 1374 497 personen belasting te moeten betalen, zodat het totaal aantal inwoners ruimschoots onder de 1.000 blijft. Het hoofddorp van het Maasland blijft daarmee binnen Brabant één van de kleinere plaatsen, op weg naar een stad-status.

Te "Os op die palen"

Ook het militair-strategische aspect speelt in Oss een belangrijke rol in de ontwikkeling van dorp naar stad. Omstreeks 1360 wordt Gelre verscheurd door strijd om de hertogstroom tussen Reinoud III en diens jongere broer Eduard. Omdat deze strijd zich grotendeels in het nabije rivierengebied afspeelt, werken de inwoners van Oss driftig aan de versterking van hun dorp en stropen zij het omliggende platteland af om voorraden binnen te halen, tot in Lith, Kessel en Maren toe. Daarbij moet het doel de middelen meer dan eens heiligen; tijdens één van die tochten worden vijf Lithse boeren beroofd van hun oogst.

Vóór 1380 betaalt Oss inderdaad een belasting voor het hebben of mogen oprichten van een muur of versterking. Hoewel de aard van het vestingwerk niet wordt vermeld, zijn er voor het laatste kwart van de veertiende eeuw voldoende aanwijzingen dat er in Oss meer aan de hand is dan het opwerpen van een aarden wal of landweer. Ook elders in het Maasland lijkt men zich in te dekken tegen oorlog. Zo vindt de hertog van Brabant het in 1368 van belang aan te tonen dat het kasteel van de heer van Megen zijn 'open huis' is, zodat hij in tijd van oorlog daar een garnizoen kan leggen. Eenzelfde bepaling wordt in 1375 op schrift gesteld voor het kasteel van het eveneens nabijgelegen Oijen.

Een en ander heeft alles te maken met problemen rondom de hertogelijke familie sedert 1355. In dat jaar was hertog Jan III opgevolgd door zijn dochter Johanna, die gehuwd was met Wenzel van Luxemburg. Mede doordat het echtpaar kinderloos bleef, nam de

onzekerheid over de toekomstige opvolging op de Brabantse troon toe, zeker na het overlijden van Wenzel in 1383. Voor Gelre, Brabants erfvijand, kwam deze situatie niet ongelegen. De Bommelerwaard en het Land van Maas en Waal hadden lange tijd binnen de Brabantse invloedssfeer gelegen, maar tijdens de regering van Wenzel en Johanna werd de Maas meer en meer de grens, die overigens steeds vaker door de Geldersen werd overschreden.

Na de dood van hertog Wenzel in december 1383 zijn Brabant en Gelre spoedig met elkaar in oorlog. Inzet voor de Gelderse hertog Willem van Gulik is het Land van Cuijk en speciaal de stad Grave, die hij in 1385 bezet. De Brabanders nemen dat niet en belegeren Grave, tevergeefs. In 1388 volgt er een tweede beleg en wanneer ook dan het verwachte resultaat uitblijft, steekt een Brabants leger bij Ravenstein de Maas over om... bij Niftrik een verpletterende nederlaag te lijden. Vervolgens steken de Geldersen de Maas over en trekken plunderend Brabant binnen. De dreiging van een conflict van Willem van Gulik met de koning van Frankrijk voorkomt erger voor Brabant, dat bij de vrede in 1390 onder andere Grave terugkrijgt. Maar de vrede is broos.

Zoals gezegd wordt ook Oss bij de verdediging van Brabants noordgrenzen betrokken. In de bronnen heet het "t'Os op die palen", dus: te Oss bij de grenspalen van het hertogdom. En wat te denken van de volgende zin, die in 1374 uit een Brusselse ganzenveer vloeit? *"Item heeft Marcelys sijn huys tot Osse, dat des hertogen open huis is, want die hertoge liet aldaer maken om der lant weren wille jegen ghelrelant."* In hedendaags Nederlands: Marcelys, de zoon van Godevaert van Oss, bezit in Oss een versterkt huis of kasteel dat, evenals de kastelen van Megen en Oijen, een 'open huis' is van de hertog van Brabant. De hertog heeft het kasteel laten (ver)bouwen als verdedigingswerk tegen Gelre.

Inderdaad wordt het in de periode 1385-1390 daarvoor gebruikt. In het najaar van 1386 is de hoogschout van 's-Hertogenbosch, Paul van Haestrecht, er tien dagen gelegerd met manschappen en 300 paarden. Ook Heynen van Nielle, de kwartierschout van Oisterwijk, verblijft er enige tijd, "met sinen mannen ende dienstmannen uut sinen ambt" en met 62 paarden. Voor de Osse en Berghemse middenstand zijn het gouden

- De onlangs gerestaureerde restanten van het eens zo trotse kasteel van Oijen.
- Oorkonde van de schepenen van Oss uit 1349 waarin sprake is van een boerderij bij de gement in Berghem
- Oss en Osserschajik (Scheyck) met omgeving op een kaart van de Meierij, uitgegeven door Willem Jansz. Blaeu in 1644.

Bij dat alles mogen we ons geen overdreven voorstelling maken van de grootte en de bevolkingsomvang van Oss. Het jaar 1374 is het eerste jaar met gegevens daarover, omdat toen in het gehele hertogdom een telling plaatsvond van de belastbare inwoners van steden en dorpen. De armlastige personen, die mogelijk 20 tot 40% van de bevolking uitmaakten, zijn dus niet in het totaal opgenomen. In Oss blijken in 1374 497 personen belasting te moeten betalen, zodat het totaal aantal inwoners ruimschoots onder de 1.000 blijft. Het hoofddorp van het Maasland blijft daarmee binnen Brabant één van de kleinere plaatsen, op weg naar een stad-status.

Te "Os op die palen"

Ook het militair-strategische aspect speelt in Oss een belangrijke rol in de ontwikkeling van dorp naar stad. Omstreeks 1360 wordt Gelre verscheurd door strijd om de hertogstroom tussen Reinoud III en diens jongere broer Eduard. Omdat deze strijd zich grotendeels in het nabije rivierengebied afspeelt, werken de inwoners van Oss driftig aan de versterking van hun dorp en stropen zij het omliggende platteland af om voorraden binnen te halen, tot in Lith, Kessel en Maren toe. Daarbij moet het doel de middelen meer dan eens heiligen; tijdens één van die tochten worden vijf Lithse boeren beroofd van hun oogst.

Vóór 1380 betaalt Oss inderdaad een belasting voor het hebben of mogen oprichten van een muur of versterking. Hoewel de aard van het vestingwerk niet wordt vermeld, zijn er voor het laatste kwart van de veertiende eeuw voldoende aanwijzingen dat er in Oss meer aan de hand is dan het opwerpen van een aarden wal of landweer. Ook elders in het Maasland lijkt men zich in te **dekken tegen oorlog**. Zo vindt de hertog van Brabant het in 1368 van belang aan te tonen dat het kasteel van de heer van Megen zijn 'open huis' is, zodat hij in tijd van oorlog daar een garnizoen kan leggen. Eenzelfde bepaling wordt in 1375 op schrift gesteld voor het kasteel van het eveneens nabijgelegen Oijen.

Een en ander heeft alles te maken met problemen rondom de hertogelijke familie sedert 1355. In dat jaar was hertog Jan III opgevolgd door zijn dochter Johanna, die gehuwd was met Wenzel van Luxemburg. Mede doordat het echtpaar kinderloos bleef, nam de

onzekerheid over de toekomstige opvolging op de Brabantse troon toe, zeker na het overlijden van Wenzel in 1383. Voor Gelre, Brabants erfvijand, kwam deze situatie niet ongelegen. De Bommelerwaard en het Land van Maas en Waal hadden lange tijd binnen de Brabantse invloedssfeer gelegen, maar tijdens de regering van Wenzel en Johanna werd de Maas meer en meer de grens, die overigens steeds vaker door de Geldersen werd overschreden.

Na de dood van hertog Wenzel in december 1383 zijn Brabant en Gelre spoedig met elkaar in oorlog. Inzet voor de Gelderse hertog Willem van Gulik is het Land van Cuijk en speciaal de stad Grave, die hij in 1385 bezet. De Brabanders nemen dat niet en belegeren Grave, tevergeefs. In 1388 volgt er een tweede beleg en wanneer ook dan het verwachte resultaat uitblijft, steekt een Brabants leger bij Ravenstein de Maas over om... bij Niftrik een verpletterende nederlaag te lijden. Vervolgens steken de Geldersen de Maas over en trekken plunderend Brabant binnen. De dreiging van een conflict van Willem van Gulik met de koning van Frankrijk voorkomt erger voor Brabant, dat bij de vrede in 1390 onder andere Grave terugkrijgt. Maar de vrede is broos.

Zoals gezegd wordt ook Oss bij de verdediging van Brabants noordgrenzen betrokken. In de bronnen heet het "i Os op die palen", dus: te Oss bij de grenspalen van het hertogdom. En wat te denken van de volgende zin, die in 1374 uit een Brusselse ganzenveer vloeit? "Item heeft Marcelys sijn huys tot Osse, dat des hertogen open huis is, want die hertoge liet aldaer maken om der lant weren wille jegen ghelrelant." In hedendaags Nederlands: Marcelys, de zoon van Godevaert van Oss, bezit in Oss een versterkt huis of kasteel dat, evenals de kastelen van Megen en Oijen, een 'open huis' is van de hertog van Brabant. De hertog heeft het kasteel laten (ver)bouwen als verdedigingswerk tegen Gelre.

Inderdaad wordt het in de periode 1385-1390 daarvoor gebruikt. In het najaar van 1386 is de hoogschout van 's-Hertogenbosch, Paul van Haestrecht, er tien dagen gelegerd met manschappen en 300 paarden. Ook Heynen van Nielle, de kwartierschout van Oisterwijk, verblijft er enige tijd, "met sinen mannen ende dienstmannen uut sinen ambt" en met 62 paarden. Voor de Osse en Berghemse middenstand zijn het gouden

TEKENING
Opgegraven en niet-opgegraven delen van het kasteel van Oss

FOTO
Fundament van het hoektorentje van het kasteel van Oss (mei 1994)

Het kasteel

Het Osse castrum of kasteel, dat in 1381 werd omschreven als een stenen huis 'binnen den zingel van den grave', was bij historici niet onbekend, maar niemand wist waar het had gestaan. Vandaar dat meer dan eens werd beweerd dat er in Oss nooit een kasteel had gestaan! Totdat op 5 mei 1994, tijdens graafwerkzaamheden voor het bouwproject De Gelderse Poort, de plaatselijke amateur-archeoloog Hans Pennings enkele middel-eeuwse bakstenen in de bouwput aantrof.

Gedurende enkele weken werd het werk stilgelegd en kon een snel, maar intensief archeologisch en bouwhistorisch onderzoek plaatsvinden. Tegelijkertijd werd een aantal archiefbronnen uit de veertiende en vijftiende eeuw zorgvuldig doorgenomen. De voorlopige slotsom van archeologen, bouwhistorici (onder wie de kastelenkenner prof.dr.s Hans Janssen uit Den Bosch) en historici luidde dat het kasteel in ieder geval van 1374 tot omstreeks 1400 in gebruik was. Het beschermde Oss aan de noordzijde en werd van minder belang, toen kort na 1399 de stad als geheel werd omgeven met wallen en grachten. Nadien moet het zijn militaire functie hebben verloren. De definitieve resultaten van het onderzoek wachten overigens nog op publicatie.

Wandelend over het Burchtplein krijgt men een idee van de afmetingen van het bouwwerk, dat 39 x 23,5 meter groot moet zijn geweest; de contouren van het muurwerk zijn er zichtbaar gemaakt. Vlakbij de ingang van de supermarkt in het gebouw De Gelderse Poort biedt een glasplaat in het trottoir enig uitzicht op de fundamente van een torentje, enkele meters lager.

tijden, want voor het verteer wordt betaald. En zie eens wat er allemaal wordt verteerd: broden, bier, wijn, "runtvleisch, verkens, hoenre, herenc, visch ende buckinc, boteren, eyer, kесе, mostaert ende erwijten", en natuurlijk haver voor de paarden.

Maar de garnizoensplaats Oss maakt ook kennis met minder prettige kanten van de oorlog. Zo moeten tientallen mannen als lid "der scut van Osse" op bevel van de Bossche en Maaslandse schouten op patrouille. Soms in de buurt, bijvoorbeeld in 1386 om "Berchem ende Dueren te helpen verweren ende wakenen". Maar het jaar daarop worden zij met 40 man naar Engelen en Ammerzoden gestuurd; ook Ravenstein en Grave blijken tot de mogelijkheden te behoren. Later zullen de Osse schutters bovendien worden ingezet om overal in het Maasland doorgestoken of verwaarloosde dijken te dichten.

Andere risico's zijn brandschatting en plundering door de Geldersen. Dezen slagen er tijdens één van hun invallen in 1387 niet in, het kasteel van Oss te veroveren. Een strijdmacht van 70 soldaten "mit boghen en mit pieken", onder leiding van kwartierschout Jan Proefs en diens strijdmakkers Moedel van der Donc, Jan van Aemstel, Willem van Boxtel en Godert en Willem van Beyst, voorkomt dat. Wel gaat een gedeelte van het dorp in vlammen op. Kennelijk

en delen van het kasteel van Oss
 tie van het kasteel van Oss (mei 1994)

Het kasteel

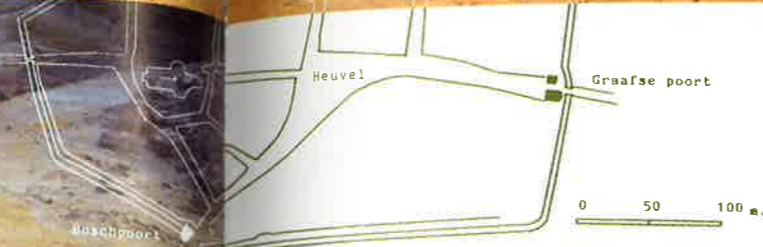
Osse castrum of kasteel, dat in 1381 werd
 en stenen huis 'binnen den zingel van den grave', was
 bekend, maar niemand wist waar het had gestaan. Vandaar
 werd beweerd dat er in Oss nooit een kasteel had gestaan!
 194, tijdens graafwerkzaamheden voor het bouwproject De
 natselijke amateur-archeoloog Hans Pennings enkele middel-
 eeuwse bakstenen in de bouwput aantrof.
 ten werd het werk stilgelegd en kon een snel, maar intensief
 ohistorisch onderzoek plaatsvinden. Tegelijkertijd werd een
 en uit de veertiende en vijftiende eeuw zorgvuldig doorge-
 ge slotsom van archeologen, bouwhistorici (onder wie de
 rs Hans Janssen uit Den Bosch) en historici luidde dat het
 eeval van 1374 tot omstreeks 1400 in gebruik was. Het
 de noordzijde en werd van minder belang, toen kort na
 l werd omgeven met wallen en grachten. Nadien moet het
 hebben verloren. De definitieve resultaten van het onder-
 k wachten overigens nog op publicatie.

Burchtplein krijgt men een idee van de afmetingen van het
 23,5 meter groot moet zijn geweest; de contouren van het
 htbaar gemaakt. Vlakbij de ingang van de supermarkt in
 e Gelderse Poort biedt een glasplaat in het trottoir
 tzicht op de fundamenten van een torentje,
 enkele meters lager.

tijden, want voor het verteer wordt betaald. En zie
 eens wat er allemaal wordt verteerd: broden, bier, wijn,
 "runtvleisch, verkens, hoenre, herenc, visch ende
 buckinc, boteren, eyer, kесе, mostaert ende erwijten",
 en natuurlijk haver voor de paarden.

Maar de garnizoensplaats Oss maakt ook kennis met
 minder prettige kanten van de oorlog. Zo moeten
 tientallen mannen als lid "der scut van Osse" op bevel
 van de Bossche en Maaslandse schouten op patrouille.
 Soms in de buurt, bijvoorbeeld in 1386 om "Berchem
 ende Dueren te helpen ververen ende wakenen". Maar
 het jaar daarop worden zij met 40 man naar Engelen
 en Ammerzoden gestuurd; ook Ravenstein en Grave
 blijken tot de mogelijkheden te behoren. Later zullen
 de Osse schutters bovendien worden ingezet om overal
 in het Maasland doorgestoken of verwaarloosde dijken
 te dichtten.

Andere risico's zijn brandschatting en plundering door
 de Geldersen. Dezen slagen er tijdens één van hun
 invallen in 1387 niet in, het kasteel van Oss te
 veroveren. Een strijdmacht van 70 soldaten "mit
 boghen en mit pieken", onder leiding van kwartier-
 schout Jan Proefs en diens strijdmakkers Moedel van
 der Donc, Jan van Aemstel, Willem van Boxtel en
 Godert en Willem van Beyst, voorkomt dat. Wel gaat
 een gedeelte van het dorp in vlammen op. Kennelijk

houdt het Brabantse opperbevel aan dit incident
 gemengde gevoelens over. Nog hetzelfde jaar worden,
 met instemming van de hertogin, door 's-Hertogen-
 bosch plannen ontwikkeld om Oss te "stercken ende
 vesten met graven", te versterken met een gracht. Voor
 de uitvoering zullen mensen uit de gehele Meierij
 worden ingezet. Zo ontstaat hier langzamerhand een
 versterkt stadje, dat in 1398 zelfs over "poerten" zal
 blijken te beschikken.

De fortificatie van Oss is zeker te verklaren vanuit de
 gestegen status van de plaats, die onder leiding van
 'zijn' kwartierschout zich trouw heeft gekweten van
 zijn taak als schildwacht van Brabant. Hoge bestuur-
 lijke kringen beschouwden Oss in 1387 trouwens niet
 meer als een gewoon dorp; een document van 10 juli
 van dat jaar noemde het in één adem met een drietal
 andere Brabantse vrijheden: Sint-Oedenrode, Oerle en
 Eersel. Hertogin Johanna bepaalde toen dat aanstelling
 en ontslag van de schepenen in de vier plaatsen
 zouden geschieden op Sint-Remijsdag (1 oktober).

1399

Uit het voorgaande werd al duidelijk dat de Brabants-
 Gelderse oorlogen na 1360 de ontwikkeling van Oss
 hebben versneld. In 1387 is de status van 'vrijheid'
 verworven, zij het impliciet. De bestuurders van de

vrijheid beschikken nog niet over een charter waarin
 alles van A tot Z vastligt, expliciet. Er is opnieuw een
 oorlog nodig om het zover te krijgen.

In 1397 raken in een Bossche herberg na afloop van
 de Sint-Jansprocessie groepen bezoekers met elkaar
 slaags. Op zich komt dat vaker voor, maar nu gaat het
 om Brabanders en Geldersen. De ruzie loopt finaal uit
 de hand en in het Gelderse kamp vallen er doden.
 Oorlog dus! Ditmaal is het geluk niet met Brabant:
 Grave wordt wederom door Willem van Gulik
 ingenomen en ook het Land van Cuijk gaat goeddeels
 naar hem over. Verder halen, in het voorjaar van 1398,
 Gelderse troepen de "poerten" van Oss neer en steken
 zij de plaats in brand. Bovendien wordt in het vredes-
 verdrag van Ravenstein (1399) bepaald dat de
 heerlijkheid Oijen met het kasteel in Gelderse handen
 komt. Kort vóór de eeuwwisseling is Oss dus in de
 eerste linie terechtgekomen.

Mogelijk hebben de schepenen ingezien dat hier een
 kans lag om de wederzijdse rechten en plichten van
 hertogin en vrijheid keurig op schrift vastgelegd te
 krijgen. Beide partijen hadden elkaar nodig en ze
 wisten dat. De bestuurders van Oss vroegen dus om
 een charter, en op 14 oktober 1399 werd het aan
 hen verleend.

LINKS-RECHTS

- Situering van het kasteel in de stadsplattegrond van Oss
- Muurfragment van het kasteel van Oss
- Bord en krijt helpen de archeoloog bij het documenteren van de vondsten
- De contouren van de kasteelmuren zijn zichtbaar gemaakt onder de luifel van de Konmar-supermarkt en op het Burchtplein